

Kunnskap er ikke nevrobabel

Ida Brandtzæg
Tilknytningspsykologene
post@tilknytningspsykologene.no

Stig Torsteinson
Tilknytningspsykologene

Gro Vatne Brean
Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP), styremedlem i Landsforeningen
1001 dager

Stian Tobiassen
Stine Sofies Stiftelse

Tilknytnings- og utviklingspsykologi gjør betydningen av barns omsorgsmiljø mer tydelig.

Ida Brandtzæg (Syverud foto)

I kronikken «Hjernen er ikke stjernen» argumenterer Per Lorentzen (2024) for en objektiv forståelse av forholdet mellom omsorgserfaringer og hjernens utvikling. Vi støtter dette synspunktet. Likevel bidrar Lorentzen etter vårt syn til forvirring heller enn klargjøring.

Innleggets hovedproblem er at det insinuerer at det finnes lite kunnskap om sammenhengen mellom omsorgserfaringer og hjernens utvikling, bortsett fra at hjernen er plastisk og formbar. Forvirringen øker av at han kritiserer tilknytningsteori og forskning med stråmannsargumenter. Ingen seriøse aktører i feltet tror at «løpet med tanke på barnets hjerne omtrent er kjørt fra treårsalderen», etter hva vi kjenner til. I dette motsvaret ønsker vi å nyansere Lorentzens fordreide og karikerte beskrivelse, og vise noe av det tilknytnings- og utviklingspsykologien egentlig handler om når det gjelder barnehjernen.

Den tidlige utviklingen

Utviklingen av det ufødte og nyfødte barnets hjerne vil påvirkes av forhold som mors ernæringsstatus, eksponering for miljøgifter og mors stressnivå (Dismukes et al., 2019). Dette understreker betydningen av å gi mor, barn og partner best mulige forhold gjennom svangerskap, fødsel og barseltid, slik det fremheves i «1001 Critical Days»-kampanjen.

At erfaringer bidrar til å påvirke hjernens arkitektur, er veletablert kunnskap (Nelson et al., 2019). Forskning og erfaringer antyder for eksempel at de tre første leveårene representerer en sensitiv periode når det gjelder flere utviklingsområder og tilknytning. Med sensitive perioder menes utviklingsfaser som er særlig åpne for erfaringer. Det vil dermed kreve en spesiell innsats å skulle innhente utviklingen dersom barnet har opplevd alvorlige mangler i omsorgen. Dette er ikke det samme som at utviklingen er irreversibel. Men dette er bakgrunnen for at forebyggende innsats lønner seg, både menneskelig og økonomisk (Heckman, 2006).

Det spesielle båndet

Med tilknytning menes barnets iboende tendens til å søke omsorgspersoner og å danne et dypfølt emosjonelt bånd til noen spesielle. Dette krever at noen spesielle er tilgjengelige for barnet. For eksempel vil babyens stressregulering avhenge av omsorgspersonene. Kvaliteten på det emosjonelle båndet barn utvikler, avhenger av tilknytningspersonenes omsorgsatferd. Om barnet opplever foreldre som synkroniserer seg til barnets tilstander, gleder seg over det og er tilgjengelige når barnet trenger hjelp med følelser og stress, vil barnets tilknytning som oftest bli trygg.

Trygg tilknytning er blant annet assosiert med gode utviklingsvilkår for HPA-aksen og stressregulering, mens utrygg tilknytning, og da særlig desorganisert tilknytning, er forbundet med mindre optimale forhold for stressregulering (Girme et al., 2021).

Studier antyder at normale variasjoner i foreldresensitivitet også henger sammen med hjerneutvikling ved åtte års alder (Kok et al., 2015). Barn av foreldre med høy grad av sensitivitet (noe som ikke er det samme som «perfekt» sensitivitet) ser ut til å ha bedre hjerneutvikling. Her vil vi imidlertid fremheve at det trengs mer forskning som kan si hvilken betydning dette har. Men i tillegg til longitudinelle studier som viser hvordan trygg tilknytning er forbundet med en rekke kapasiteter for barnet, som god stressregulering og gode sosiale ferdigheter (Kok et al., 2015), mener vi at disse funnene underbygger viktigheten av å legge til rette for god omsorg på flere nivåer i samfunnet. For

eksempel viser forskning på sped- og småbarnsforeldre i høyrisiko at tilknytningsbaserte tiltak henger sammen med endringer i konnektivitet mellom amygdala og prefrontal korteks ved 10 års alder, sammenlignet med barn fra samme gruppe som ikke fikk tiltaket (Valadez et al., 2024).

Kunnskap om hjernen er ikke nok

Kunnskap om traumer og emosjonell neglekt er avgjørende for å forstå skjevutvikling. I motsetning til hva Lorentzen hevder, viser forskning hvordan dette påvirker barnets hjerne, også for barn som ikke vokser opp i institusjon. En longitudinell studie ved Harvard Medical School illustrerer for eksempel hvordan ulike former for omsorgssvikt påvirker barnets hjerne på distinkte måter (Lyons-Ruth et al., 2023). Dette betyr ikke at hjerneperspektivet alene bør være bakgrunnen for omsorgsovertakelse. Omsorgsovertakelse krever alltid en bred og grundig vurdering av barnets situasjon og utvikling.

Slik vi ser det, er det ingen motsetning mellom å legge til rette for gode utviklingsmuligheter i barnets første leveår og samtidig se hjernen som plastisk. Moderne tilknytningspsykologi er ikke deterministisk, men fremholder at nye erfaringer åpner for nye muligheter (Allen, 2021). Nevroplastisitet, hjernens evne til å forme seg gjennom livet, er en fundamental menneskelig egenskap. Dette muliggjør utvikling av nye forventninger til oss selv og andre, og understreker individets kapasitet til endring og dermed nytten tiltak og behandling kan ha.

Viktig kunnskapsformidling

Vi deler Lorentzens syn når det gjelder nødvendigheten av å ikke overdrive hvilken betydning mindre utfordringer i omsorgsrollen kan ha for hjernen. Men det er avgjørende å formidle kunnskap om tidlig utvikling på en balansert og saklig måte. I lys av at hjernen faktisk er stjernen, det vil si at hjernen er vårt individdefinerende organ; hvor problematisk kan det være å minne foreldre på at de kan synge for, leke og snakke med barnet i rutinesituasjoner, og at man med det er med på å bygge barnets hjerne? Det er dette det oppfordres til i Stine Sofie Foreldrepakke, som er ett av eksemplene Lorentzen henviser til i sin kronikk. Disse situasjonene er helt vanlige, grunnleggende omsorgsoppgaver mennesket har gjort gjennom generasjoner. Som kliniske spedbarnspsykologer har vi sett at det ikke alltid er naturlig og intuitivt for alle foreldre å synge, leke og prate med barnet sitt. Da kan grunnleggende kunnskap og god informasjon være til hjelp.

Vi mener problemet heller er at det er utfordrende å få kunnskap om tidlig utvikling frem til myndigheter og beslutningstakere, eksempelvis det å gi gode betingelser til gravide under svangerskap og fødsel. Kunnskap om hjernen gjør betydningen av barns omsorgsmiljø mer tydelig. Derfor er dette viktige poeng. Selv om hjerneutvikling er kompleks og styrt av mange faktorer, er det i barnets nære omsorgsmiljø at utviklingen finner sted. Verdens helseorganisasjon skriver: «God hjernehelse er en tilstand der enkeltmennesket kan bruke sine evner og sine kognitive, emosjonelle, psykologiske og atferdsmessige funksjoner for å mestre livet» (WHO, u.å.).

Dette er ikke nevrobabel. Dette er grunnleggende og viktig kunnskap om menneskets utvikling og livsvilkår.

Merknad: Ingen oppgitte interessekonflikter.

Referanser

- Allen, J. P. (2021). Beyond Stability: Toward understanding the development of attachment beyond childhood. I R. A. Thompson, J. A. Simpson & L. J. Berlin (Red.), *Attachment: The fundamental questions* (s. 161–168). Guilford Publications.
- Dismukes, A. R., Shirtcliff, E. A. & Drury, S. S. (2019). Genetic and Epigenetic Processes in Infant Mental Health. I C. H. Zeanha (Red.), *Handbook of Infant Mental health* (4. utg., s. 63–80). The Guilford Press.
- Girme, Y. U., Jones, R. E., Fleck, C., Simpson, J. A. & Overall, N. C. (2021). Infants' attachment insecurity predicts attachment-relevant emotion regulation strategies in adulthood. *Emotion*, 21(2), 260–272. <https://doi.org/10.1037/emo0000721>
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900–1902. <https://doi.org/10.1126/science.1128898>
- Kok, R., Thijssen, S., Bakermans-Kranenburg, M. J., Jaddoe, V. W., Verhulst, F. C., White, T., van IJzendoorn, M. H. & Tiemeier, H. (2015). Normal variation in early parental sensitivity predicts child structural brain development. *Journal of American Academy Child Adolescent Psychiatry*, 54(10), 824–831. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2015.07.009>
- Lorentzen, P. (2024). Hjernen er ikke stjernen. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 61(2), 128–131. <https://psykologtidsskriftet.no/kronikk/2024/01/hjernen-er-ikke-stjernen>
- Lyons-Ruth, K., Li, F. H., Khoury, J. E., Ahtam, B., Sisitsky, M., Ou, Y., Enlow, M. B. & Grant, E. (2023). Maternal childhood abuse versus neglect associated with differential patterns of infant brain development. *Research on child and adolescent psychopathology*, 51, 1919–1932. <https://doi.org/10.1007/s10802-023-01041-4>
- Nelson, C. A., Zeanah, C. H. & Fox, N. A. (2019). How early experience shapes human development: The case of psychosocial deprivation. *Neural plasticity*, 1–12. <https://doi.org/10.1155/2019/1676285>
- Valadez, E. A., Tottenham, N., Korom, M., Tabachnick, A. R., Pine, D. S. & Dozier, M. (2024). A randomized controlled trial of a parenting intervention during infancy alters amygdala-prefrontal circuitry in middle childhood. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 63(1), 29–38. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2023.06.015>
- WHO (u.å.). *Brain Health*. World health organization. https://www.who.int/health-topics/brain-health#tab=tab_1